Pârvu Boerescu

PROPUNERI ŞI ARGUMENTE PENTRU REVIZUIREA UNOR ETIMOLOGII DIN *DEX / DLR / DEXI* (II)

FLEÁNDURĂ (Var. *fleandără*, *fleandră*) – Formaţie expresivă autohtonă (**fledula* < **fleda*) cu suf. *-ură* şi cu *-n-* epentetic, cf. alb. **fletë** „*foaie*, frunză"; cf. germ. **fledern** „a *fâlfâi*" (v. şi germ. **Flatschen** „cârpă, *zdreanţă*"); cf. der. *flenderiţă* „îmbrăcăminte largă şi *subţire* ca o *foaie* de ceapă" (cf. I. Iordan, BPh, II, 1935, 167, Ciorănescu, 3427); (Boerescu, LR, 2000/2, 197–201). Săs. *flander* „zdrenţuit" (DA) provine din română. Pentru germ. *fländrisch*, vezi *felendreş*.

Fleánţă – Formaţie expresivă autohtonă (**fleta*, **fletia*), cu *-n-* epentetic, cf. *treanţă*, *zdreanţă* etc., cf. alb. **fletë** „foaie, frunză"; cf. *fleandură* (Boerescu, LR, 2000/2, 201–202). Sau, mai puţin probabil, din *fl(eandură) + (tr)eanţă*. Nu pare să aibă vreo legătură semantică cu *fleţ*, *fleaţă*.

FLÚIER – Formaţie expresivă autohtonă (Ciorănescu, 3436; cf. I. Iordan, BPh, II, 177). Cf. alb. *flo(j)ére* „fluier" (Brâncuş, VA, 75), împrumutat din română (Orel, AED, 100) şi neînregistrat în dicţionarele limbii albaneze literare. Doar alb. *fyell* „fluier" este autohton în albaneză.

FRĂMÂNTÁ – Lat. ***fragmentāre** (< *fragmentum*) şi (+) lat. ***frementāre** (< *fermentāre*), devenite omonime în română, având sensurile intersectate (Iulia Mărgărit, ISE, 203–216; ~ CES, 107–108).

FRÂNGHIE[1] – Lat. pop. ***fringula** < ***frimbia** (= *fimbria*) + **cingula** (A. Avram, PE, 107–117). Lat. *cingula* > lat. pop. **cingla*, cf. CDDE, 350.

FUMURÍU – **Fumur** (< lat. **fumulus*)[1] + suf. *-iu* (Puşcariu, EW, 671; CDDE, 676, *ap*. Loşonţi, CIE, 147) sau, mult mai puţin probabil, **Fum** + suf. *-uriu*, după *alburiu* (< *alb*, cf. *alboare*), *auriu* (< *aur*), *neguriu* (< *negură*). Celelalte derivări propuse pentru comparaţie în DEXI nu au relevanţă.

Gánce – Vezi infra, după **ZGÁNCĂ**.

GÁRDINĂ – Cf. alb. *gardhë, gardhën* „idem" (Russu, ER, 314; Brâncuş, VA, 140). Comparaţia cu germ. *Gargel* „idem" implică evidente dificultăţi fonetice.

GÂDILÁ (Var. *gâdili* etc.) – Formaţie expresivă autohtonă, consonantism comun cu bulgara, albaneza, neogreaca (dial.) din Brusa (Asia Mică); cf. Ciorănescu, DER, 3752. Din **gâdi(-gâdi)** repetat, însoţit de gestul gâdilării sub bărbie,

[1] Lat. *fumulus*, fără asterisc în DA.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

„alintare în relația cu bebeluşii” + suf. expr. *-la* (cf. lat. ***titi**llo*, ***-āre*** „a gâdila”) sau suf. *-li* (cf. Graur, BL, IV, 1936, p. 90–97); (P.B., cf. Boerescu, LR, 2002/1–3, 42–45).

GÂNGURÍ (Var. *gunguni*, *gunguri*) – Formaţie onomatopeică autohtonă, comună cu albaneza. Cf. onom. (*a-*)**gâ-gu**, **gu-gu-** (copii sugari sau porumbei); cf. alb. *guguron* „a gânguri, a ugui”. Pentru prezența lui *-n-*, vezi A. Avram, PE, 172 (Boerescu, LR, 2002/1–3, 45).

GHEÁȚĂ (*Bani-*) – Cf. it. *paga* „plată” şi *pago (in contanti)* „plătesc (în numerar)”; cf. ngr. *págos* „gheaţă”. Cuvântul italian *paga* (vezi şi *şpagă* „mită”) a circulat probabil în Principate, împreună cu alți termeni comerciali, de exemplu it. *conto*, *franco*, *porto* etc., fiind echivalat din neştiinţă cu ngr. *págo(s)* „gheaţă” şi tradus ca atare, în mediul negustoresc bilingv româno-fanariot de la începutul secolului al XIX-lea. (P.B.)

GLÚGĂ (Var. *clucă*, *glucă*) – Lat. **cŭc(ŭ)lla**, cu metateză. Cele mai numeroase şi mai bine cunoscute exemple relativ similare de metateză sunt lat. **clagum* < *coag(u)lum* (cheag), **clinga* < *cing(u)la* (chingă), **cloca* < *cochlea* (ghioacă, ghioc), **glibbus* < **gibb(u)lus* (gheb), cu evoluția normală a grupurilor lat. *cl-* şi *gl-*. Fiind însă vorba de un alt grup consonantic latin, anume *cll-*, cu *l* forte, din *cuculla* > **cuclla* > **clluca*, este evident că *ll* forte (velar), urmat de *ú*, nu putea fi palatalizat, *cll-* latin păstrându-se astfel, în acest caz atipic, nealterat. Sonorizarea succesivă şi târzie a ocluzivelor velare se poate datora unei tendințe interne a limbii române (v. *a agăța*) sau/şi influenței germ. m. *Gugele* şi săs. *gugəl*. Bg. *gugla*, magh. *gluga* etc. (cf. Nestorescu, CE, 56–58) sunt împrumuturi din română. (P.B.)

GORGÁN – Probabil din cum. **qurγan**, cf. rus. *korgan/ kurgan*, cf. pers. *gorkhânah* (Ciorănescu, 3839; Drimba, CE, 297; Suciu, CRT, 216, Boerescu, LR, 2008/4, 455). Teoretic, nu poate fi un vechi cuvânt iranic/ scitic, în ciuda mărturiilor arheologice, din cauza păstrării finalei *-án*, greu interpretabilă ca posibil reflex al unui *-ann(-a/-o)* preroman.

GRÁPĂ – Cf. it. *grappa* „gheară, cârlig, rangă” (M. Iliescu, SCL, 1977/2, 185), cf. alb. *grep* (şi v. alb. pl. **grapë*) „cârlig, undiță” (Brâncuş, VA, 82).

GUDURÁ (*a se*) –Din **gudă** „cățea” + suf. *-ura*, cf. *gudărie* (înv.) „linguşire” (Laura Vasiliu, FCLR, III, 40; cf. Ciorănescu, 3916) Vezi şi Giuglea, CRR, 97. Comparația cu alb. *gudulis* „a gâdila” (DA, DEXI) nu se justifică din punct de vedere semantic (v. supra, *a gâdila*), iar lat. *gaudēre*, cf. i.-e. **gāu-* „a se bucura” este prea depărtat din punct de vedere fonetic. Gr. Brâncuş (VA) nu înregistrează verbul *a gudura* printre cuvintele autohtone. Cf. Russu, ER, 328.

GUGÚŞ – Formaţie onomatopeică autohtonă. Din onom. g**u-gu** + suf. *-úş*, cf. *bărbătuş*, *greluş*, *piţiguş*, *piţîmpărătuş* etc.; cf. alb. *guguçe*. Bg. *guguška* pare să fi fost influențat de română (P.B., cf. Boerescu, LR, 2002/1–3, 45–46).

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

GUGUŞTIÚC (Var. *gugusciucă, guguşciucă, guguştiugă*) – Formaţie onomatopeică autohtonă, comună cu bulgara şi albaneza. Cf. bg. *gugusčuk*, *gugуštuk*; alb. *gugufté*. Numele uzual al păsării în limbile bulgară şi sârbă este *gugutka*. Cf. ar. *gugufcă* şi *gugufce* < alb. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 45–46).

GUZGÁN – Din **guz** (< magh.), influenţat probabil de (cf.) cum. **(syč)qan** „şoarece”, cf. c h i ţ c a n (P.B.).

HABÁR – Din tc. (înv.) **habar** (lit. *haber*); cf. cum. h a b a r (P.B.).

HAHALÉRĂ – Din ngr. **háhas** „prost(ănac)” şi **léra** (fig.) „lichea” (Bogrea, DR, I, 277; DEXI; cf. Boerescu, LR, 2006/3–4, 133–138, LR, 2008/2, 126–128).

HĂLĂCIÚGĂ – Din **halângă** + **hăciugă** (Avram, NCE, 118).

HOÁRDĂ (Var. *oardă*) – Cf. cum., tăt. o r d a; cf. pol. h o r d a, rus. o r d a; fr. h o r d e.

Hobáie (Var. *obaie*. S. Trans.) – Din cum. **oba** „idem”, cf. *(h)odaie*, cf. *(h)oină* (*Codex Comanicus*, ed. Kuun, 88: „**convallis**”; Grønbech, KW, 173: „Hügel”[?]). Vezi şi Loşonţi, CIE, 107–109, s.v. *hodaie* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2008/4, 443, 455).

Hobán[2] (AG, VL) – Din cum. **oba** „idem” + suf. *-án*, cf. *hobaie.* Cf. Maria Dobre, *Elemente de terminologie geografică populară din Oltenia*, în LR, XXXIX, 5–6, 1990, 391–393. (P.B.).

HOBÂC – Din cum. ***obuq**, cf. cum. *oba*, cu schimbare de sufix; cf. tc. h o b r u k „(geogr.) pâlnie”. Cf. h o b a i e, h o b a n, h o a b ă, h o a g ă, h o a n c ă[2], cu sensuri intersectate prin contaminare. Nu are legătură cu *hop*, cf. Pascu, SR, 334, şi nici cu *hodâc*, cf. Ciorănescu, 4142. (P.B.)

HOINÁR – Din cum. **oynar** „care joacă/ aleargă (mereu)”, cf. *(h)oină* (Drimba, CE, 302; Suciu, CRT, 223) sau (puţin probabil) din **hoină** (= *oină*) + suf. *-ar*.

Iúrt (Reg. „grup de case, parte a satului”) – Din cum. **yurt** „mansio”, „casă” (*Codex Comanicus*, ed. Drimba, 17r/14, p. 56; Grønbech, KW 129); cf. tc. *yurt* „patrie, cămin, ţinut”. V. şi *iurtă* < rus. *iurta* (Boerescu, LR, 2008/4, 443).

JĂRĂGÁI – Din **jegărai(e)**, cf. *jar* (S. Puşcariu, DR, III, 380; Iulia Mărgărit, ISE, 115–116).

JUPÂN (Var. înv. cu rotacism: *giupâr*) – Probabil din dac. ***diupanus** „domn(itor), stăpân”), cf. *Diurpaneus*, *Diupaneos*, nume atribuit regilor daci Duras şi Decebal. Evoluţia fonetică este normală (cf. Ciorănescu, 4653). Etimologia sl. *jupanŭ* (DEXI etc.) este inacceptabilă din motive fonetice (**sl. *j* > r. *ğ*** [?!]; sl. *-an* > r. *-âr*, *-ân* [?!]). Vezi şi E. Petrovici, RRL, XI, 1966, 1, 316–317: **sl. *ju-* > lat. dun. *ğiu-***, o evoluţie nefirească şi improbabilă. Soluţia dacică nu exclude posibilitatea reamenajării ulterioare a sensurilor lui *giupân*, după sl. *jupanŭ*. Vezi şi Giuglea, DR. III, 609: cuvânt autohton, cf. gr. *gýpē* „casă, bordei” (cf. lat. *dominus* „domn” < *domus* „casă”); Philippide, OR, II, 15.

Lahaníu – Cf. tc. *lahana* şi cum. *laχan* (< gr. *láhanon* „varză”) (P.B.).

LEPĂDÁ – Probabil lat. pop. ***lepĭdāre** „a coji, a năpârli, a avorta” (< lat. *lepis, -idis* „solzi etc.”), cf. v. gr. *lépō* „a curăţa ceva de coajă, de solzi, de piele” (Drăganu, DR, VI, 295–299; DA, II/III, 162; Graur, ER, 110; Sala, IELR,

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

124), contaminat cu (+) lat. **lapidāre** „a arunca (cu pietre)” (LexB). Cf. adj. it. reg. toscan *(uovo) làpido* = r. reg. *(ou) lăpădat* (ouat prematur, fără găoace, doar cu pieliță)”, v. Cortelazzo–Marcato, DIDE, 245 (cf. LEI), cu etimologia greșită: lat. (< gr.) *apalus* „(ou) moale”. (P.B.)

LÉSPEDE – Cf. lat. **lapidem** (*lapis, -dis*) „piatră (funerară/ placă de marmură)”, cf. gr. **lepís, -ídos** „solz, lamă” (DLR, s.n.); cf. gr. *lépos* „coajă”; cf. gr. *líspos/ lissós* „neted (aplatizat, tocit)” (Diculescu, DR, IV, 490); cf. fr. *lisse*, sp. *liso* „neted” etc. Cf. *lăspădaie*, *a (se) lespezi (de foame)*, *lespezuie*. Cuvânt autohton, după Puşcariu, DR, X, 293 şi Russu, ER, 340. Pentru problema lui *-s-*, vezi *pi**c**(ui)* şi *pi**sc***, *ro**t**ocol* şi *ro**st**ogol*, *vi**c**ol* şi *vi**sc**ol* etc.

LÉU[1] – Lat. **leo** (M. Sala, LR, 1992/1–2, 79–84 şi ACR, I, 166; A. Avram, PE, 123).

LÉU[2] – Din **leu[1]** , după imaginea leului heraldic de pe reversul monedei *Löwentaler* din Țările de Jos – sec. XVI (P.B.). Comparația cu tc. *arslanlı* sau germ. *(Löwen)taler* este practic inutilă. Posesorii autohtoni ai monedei au folosit încă de la început numele ei românesc, *leu*, în cunoştință de cauză sau, cel mult, ca urmare a unei explicații în limba română.

LÍOTĂ – Etimologia nesigură. Pentru bg., sb. *líhota* „răutate, ură”; pol. *líchota* „ghinion”, vezi Nestorescu, DVCR, 72. Dacă am prefera soluția **liu[de] + [ce]átă** > var. *lioátă* (P.B.), mutarea accentului rămâne totuşi neexplicată în *líotă*, *léoată*, *léotă*; cf. *láie* (< ucr.) şi *láiotă*. Comparația doar cu (cf.) medio-germ. *liute* „oameni” (Tiktin, DRG; DA şi DLR) pare să nu fie suficientă.

MAIDÁN – Din cum., tăt., tc. (înv.) **maydan** (tc. lit. m e y d a n) (P.B.).

MAL – Cuvânt dacic: ***malu̯o(m)**, pl. *malu̯a* > lat. dun. ***mallum**, **-ora** „mal, râpă”. Cf. *Dacia Maluensis* vs. *Dacia Ripensis* şi n. topic *Malua* „*Malurile/ *Râpile”. Cf. leton. *mala* „mal, țărm” (Orel, AED, 243). [Alb. ***mal*** „munte, deal” este doar iliric, cf. n. topic ant. *Dimallum*, cf. alb. *Dimale* „Doi munți” (Brâncuş, VA, 90)]. Disimilarea lui *m-* din lat. *malua* (> *nalbă*) s-ar putea datora, parțial, şi concurenței lui **malu̯o*, cu pl. *malua* (P.B.).

MÁRE – Lat. **marem** *(mas, maris)* „bărbătesc, curajos”, apropiat semantic de lat. *maiores* „cei mari (în vârstă, în toată firea)”, cf. *mares homines* „bărbați”, *mares* „băieți” (Guțu, DL–R). Vezi şi Sala, IER, 163–164. Ipoteza originii autohtone a adj. *mare* este problematică. Comparația cu PAlb. **madza* „mare” (Orel, AED, 240) sau PAlb. **maze* (după Gr. Brâncuş) prezintă dificultăți fonetice insurmontabile, iar alb. (dial.) *i mallë*, dat ca intermediar de Vl. Orel, este o formă târzie, cf. Brâncuş, VA, 93. Urmele vechi celtice nu pot fi nici ele excluse, din principiu, pentru că există dovezi certe ale unei puternice migrații a celților în Dacia şi la Dunărea inferioară (v. DIVR, 145–150), dar etimologia: *mare,* cf. v. irl. *mār*, gal. *-māros* „mare” (v. Russu, ER, 345), fără alt sprijin, rămâne o simplă speculație (Densusianu, ILR, I, 38).

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

MARÚLĂ – Din tc. (cf. cum.) **marul** (< ngr. *marúli*). (P.B.)

MĂLÁI – Probabil lat. pop. ***milialia** < *milium* „mei” (A. Avram, PE, 118) + lat. dun. ***mella**(lia)* (< tr.- dac. **melu̯a*) „făină de mei”, cf. alb. *miell* „făină” < PAlb **melwa*, cf. germ. *Mehl* „făină” < PGerm. **melu̯o*, cf. i.-e. **mel-* „a pisa” (Orel, AED, 265; Pokorny, IEW, 716); cf alb. *mel* (< lat.?), bret. *mell* şi gr. *μελίνη* „mei”. Coincidenţa cu hitt. *ma-al-la-i* „zdrobit, sfărâmat” nu are relevanţă. Tr.-dac. **-lu̯-* > lat. dun. **-ll-* (intervocalic), cf. *mal*. (P.B.)

MÂNZ, **-Ă** – Lat. pop. ***mandius, -ia** „pui care suge, al iepei, al vacii etc.” (< ilir.) (Puşcariu, EW, 1092; REW[3], 5289; Loşonţi, SSE, 76–79; cf. Brâncuş, VA, 97–100). Cuvânt iliric intrat destul de timpuriu în latină sub *această* formă[2], înlocuind (din sec. II–III) în Romania orientală, cu sensul restrâns de „pui al iepei”, pe *equulus (*equuleus)* (> **iépur!, *iepúi!*), pe *vitulus* devenit **vituleus* (care a evoluat semantic spre *vătui*) şi pe *puiandru*, cf. it. *pulendro*. În Dacia a staţionat unitatea de cavalerie *ala Illyricorum, cohors III Delmatarum* (DIVR, 342). Derivatul *mânzare* a fost creat în latină, cf. *cărare, căşare, pătrare* (Pascu, SR, 89), iniţial ca adjectiv (Loşonţi, SSE, 78). Cf. alb. *mëz*, gheg. *mâz*, *mâzi*, tosc. *mës*, *mëzi* „mânzul iepei”; cf. it. *manzo* „viţel etc.” (iniţial:) „mânzul vacii”; în prezent, parţial sinonim cu *vitello*. Vezi şi Orel, AED, 265: PAlb. **mandja* (**mandjo*, cf. Çabej, InILA, 152), autohton în albaneză. *Mânz* poate fi numit „cuvânt autohton” numai dacă acceptăm că ilirii sunt şi ei autohtoni pe teritoriul de formare a limbii române. (P.B.)

MÂNZÁRE – Lat. pop. *(ovis)* ***mandiaria** „(oaie) care a fătat” → „oaie (reg., şi capră) cu lapte”. V. *mânz* (Loşonţi, SSE, 78). *Mëzore* „idem” este un derivat pe teren albanez, din alb. *mëzoj* „a pune viţelul să sugă” (Brâncuş, VA, 98).

MÂNZÁT – Lat. dun. ***mandzatu** „care a supt” < **mandzare* „a suge la uger” < ilir., cf. alb. *mënd* „(despre animale) a suge etc.”. În latina dunăreană (sec. IV–V) şi în româna comună *mânzat* s-a specializat ca „**viţel** care a supt” → „viţel înţărcat” → „carne de viţel sau de animal tânăr”. Cf. alb. *mëzat* „viţel (şi al bivoliţei) până la trei ani”; cf. it. *manzo* „viţel etc.” Pornind de la observaţia lui Gr. Brâncuş (VA, 98), că: „în albaneză un asemenea derivat nu este posibil”, cred că alb. *mëzat* poate fi mai curând un împrumut de dată latină din lat. dun. **mandzatu* (cf. lat. *fossatum* > alb. *fshat* „sat” etc.), decât un împrumut din aromână. (P.B.)

MÂNZÁTĂ (Oaie sau vacă) – Lat. *(ovis / vacca)* ***mandiata**, „vacă sau oaie care a fătat (→ şi are lapte)” cf. *mânz, mânzare* (Loşonţi, SSE, 78). Etimologia diferită pentru *mânzat* şi *mânzată* se explică prin cronologie. (P.B.)

[2] Ţinând seama de vocalismul formelor italice, sarde etc. Un prototip **mendiu/ mendzu*, cf. messap. *Juppiter Menzana* (ap. Festus) sau trac. *Mezenai* (Poghirc, nota 323, ap. Çabej, InILA, 193) nu este necesar, deoarece forma veche albaneză era *manz* (E. Çabej, InILA, 138), la Buzuku fiind atestat şi *mangu i sutësë* „puiul ciutei”, o variantă neexplicată (*ibid*. 96).

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

MÉRGE – Lat. **mergĕre** „a se scufunda”, influenţat semantic de (cf.) lat. *meāre* „a merge, a se mişca, a trece dintr-un loc într-altul” (Mujdei – Van Hecke, SCL, 1997, 285–293) şi lat. *pergĕre* „a merge (mai departe), a porni” (Laurian, *Tentamen*, 228); cf. REW, 5525, ap. Graur, AER, 60. Vezi şi lat. *„immargebam”* (Daicoviciu, DR, V, 477; Hamp, SCL, 1976/1, 73). Soluţia sugerată de Al. Graur, comparaţia cu fr. *marcher*, după modelul *(în)fige* ~ fr. *ficher* este contrazisă de DEHF: *ficher* < lat. pop. **figicāre* şi nu direct din lat. *figere*. (P.B.)

MIEL – Lat. **agnellus.** Posibila influenţă fonetică a unui paronim autohton (**melo* „animal mic”) asupra consoanei iniţiale (cf. M.-M. Rădulescu, *ap*. A. Avram, PE, 83) nu este suficientă pentru a explica cazul similar al lui *m*, în *miţă* (< lat. **agnīcia*). Alb. *mjetë* „resturi de lână etc.”, care ar putea fi luat ca termen de comparaţie pentru r. *miţă*, nu pare să fie un cuvânt vechi autohton în albaneză, fiind derivat fie din gr. *mítos* „fir de lână” (Orel, AED, 270), fie din alb. *jet* „a rămâne”, cu prefixul *m-* (E. Çabej, *St. gj*., I, 352). (P.B.)

MÍRE – Lat. **mīles**. Nu este nevoie de comparaţia cu i.-e. **merio* „om tânăr” (Russu, ER, 355), deoarece sensul de „soldat”→„tânăr” (în opoziţie cu *veteranus* „veteran”→„bătrân”) este atestat în colinde (Magdalena Vulpe, LR, 1997/1–3, 219–222; M. Sala, IER, 164). Comparaţia din DEX cu adj. alb. *(i, e) mirë* „bun, frumos, just” (< PAlb. **mira*) este total inoperantă. Dacă a existat un dublet autohton, acesta ar putea fi c o m p a r a t cu v. gr. *meĩrax*, **meĩrĩssa* „june, -ă” (cf. Diculescu, DR, IV, 492); cf. ar. ***măi**reasă* (în aromână nu s-a păstrat forma de masculin). Vezi şi lat. *mīrificāre* „a glorifica” (Vulgata, *ap*. Guţu, DL-R); sl. (< gr.) *miro* „mir” (*a mirui* „a unge cu mir”). (P.B.)

MOLÍD (Var. *molift, molidv, moliv* etc.; ar. *muliftu*) – Cf. (n)gr. *mólyvdos* „plumb”, gr. *molýbdeos* „de plumb” (SDEM, 263), cf. sin. *brad-negru*. Nu pare să fie un cuvânt străvechi (vezi *-lí-* păstrat nemodificat! etc.). Din această cauză, comparaţia cu alb. *molikë* „brad *argintiu*” (< sl. **moldika* „copac tânăr şi înalt”, cf. bg., srb. *mladika* [?!], v. Orel, AED, 272) sau cu srb. *molika* „pinus peuce, pinus leucodermis” şi bg. *моли́ка* „ienupăr” (Skok, ER, II, 451) nu pare a fi deosebit de relevantă. (P.B.)

MORMÁN – Din **gorgan + morm**(ânt), iniţial: „morman (grămadă de pământ, de pietre etc.) în formă de movilă, peste un mormânt”. V. şi Scriban, 833.

MOVÍLĂ – Din v. sl. **mogyla**, ucr. **mohyla** (DEXI; cf. A. Avram, PE, 84–92).

NĂÚT – Din tc. **nohut**, bg. **nahut**, **nohut**, cf. cum. n o χ u t.

Noi[2] (S. n. reg. „rouă, picăturile de apă aruncate de roata morii etc.”) – Din sl. ***lojь** „orice lichid” (*l-* > *n-*, după *noian*), cf. alb. *llohë* „lapoviţă abundentă etc.” < sl. **lojь* (Orel. AED, 238). (P.B.)

NOIÁN (Var. *loian*) – Din sl. ***lojь** „*orice lichid (în mare cantitate)” + suf. *-an* (O. Densusianu, GS, III, 1928, 431), *l* > *n* prin asimilare regresivă.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

Comparaţia cu alb. *ujanë* „ocean” < *ujë* „apă” (Hasdeu, CB; DEXI) nu are rost (cf. Russu, ER, 368; Brâncuş, VA, 106), deoarece alb. *ujanë* este un neologism creat de filologul G. de Rada, în secolul al XIX-lea (E. Çabej. SE, I, 154).

ÓINĂ – Din cum. **oyna!** „joacă!”, cf. cum. o y ï n, tc. o y u n „joc” (Bogrea, DR, I, 289; Drimba, CE, 316; Suciu, CRT, 210).

OLÓG – Probabil din v. sl. ***ulogŭ.** Cf. bg. (şi aromân) u l o g, rus. u l o g (i ĭ), alb. u l o k (Tiktin, DRG, 1087, SDEM, 290). Menţiunea «cuvânt **autohton**, cf. alb. *ulok*» din DEXI (cf. DEX şi DLR) este evident eronată. (P.B.)

ORTOMÁN (Var. *iortoman* „om gospodar, avut”) – Cf. cum. y u r t „locuinţă, gospodărie”, cf. tc. (înv.) y u r t „avere” (Şăineanu, IO, I, 55, 264; II a, 227; Boerescu, LR, 2008/4, 443, 445, 455). Derivarea din cum. *orta* „mijloc” (Drimba, CE, 318; Suciu, CRT, 224) este fără îndoială cu totul nejustificată semantic. Nici ipoteza lui G. Giuglea, DR. V, 545: lat. *libertus* > **iert(u)* „om liber” + suf. *-man* nu poate să fie acceptată. V. şi Hasdeu, CB, II, 733. (P.B.)

PARÁGINĂ (Var. *părăginǎ*) – Probabil lat. pop. (reg.) ***pirago, *piraginem** (< gr.) păr sălbatic” (lăsat nealtoit → neîngrijit → prin extensie, colectiv, „[orice lucru/loc] lăsat în sălbăticie, în părăsire”), cf. it. (reg.: calab., sicil.) *perággine* „idem”; *pirajinu* „păducel”, *prániu* „mărăcine” etc.; cf. lat. *margo, marginem* (Rohlfs; Alessio, STC, *ap.* Loşonţi, SSE, 94–96). Semantismul iniţial a fost păstrat de oronime, cf. muntele *Părăginosu* „cu peri sălbatici”. Magh. (reg.) *parrag*, *parlag* pare să fie împrumutat din srb. *parlog* „pârloagă”.

PĂSTÁIE (Var. *păstare*; reg. *păstară, păstăl* etc.; ar. *păstal'e, pistal'e*) – Lat. pop. ***pistālia**, cf. lat. *pistāre* „a urlui”. Menţiunea «cuvânt autohton, cf. alb. *pistaë*» [corect: *pishtajë*, ***bishtajë***!], din DEXI (după I.I. Russu, ER, 368 şi Gr. Brâncuş, VA, 145) este îndoielnică în măsura în care soluţia dată de E. Çabej: alb. *bishtajë* „păstaie, teacă, coajă; pănuşă de porumb; fasole verde/ ţucără/ grasă, mazăre”, ca derivat al alb. *bisht* „coadă; (bot.) peţiol, peduncul, codiţă” (SE, I, 198, 254) este contrazisă de Vl. Orel (AED, 27): alb. *bishtajë* < romanic. **pistālia*, cf. lat. *pistāre* „*a pisa, a fărâmiţa, a urlui*” (cf. alb. *u bë bishtajë* „s-a făcut *păstaie*” = „s-a zdrobit, s-a fărâmiţat”, Topciu–Melonashi, DA-R, 95), cf. CDDE, 1351, Graur, BL, V, 109. V. şi Ciorănescu, 6187. (P.B.)

Pătráre (Înv. „măsură de capacitate pentru cereale; sfert, o bucată mare etc.”) – Lat. ***quartaria** (pars), cf. *quartarius* „idem”, influenţat de *patru* (Pascu, SR, 89; Loşonţi, SSE, 102–104).

PERPELÍ (a se) – Formaţie expresivă, comună cu albaneza. Cf. alb. **përpëlitem** „a se zvârcoli, a se zbate, a se agita”. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 46–48). Nu este acelaşi cuvânt cu *a pârpăli* „a frige superficial” < bg. (expr.). *A pârpăli* şi *a se perpeli* au dobândit înţelesuri comune ulterior. (P.B.)

PIÉLM „făină fină, pospai etc.” (Var. *piemn*) – Cf. alb. **pjalm** „praf subţire, făină fină” (< PAlb. **pelma*, cf. gr. *pālē* „făină”, lituan. *pelenaī*, leton. *pęlni*

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

„cenuşă” etc.; v. Orel, AED, 329; Brâncuş, VA, 145). Înrudirea cu lat. *pegma* < gr. *pĕgma* „materie coagulată”, cf. retor. *pelma* „prăjitură subțire”, lomb. *pelma* „fagure de miere”, andaluz. *pelma* „bulgăre, grămadă”, sp. *pelmazo* „întărit, legat bine” (Ciorănescu, 6359, DEXI) pare să fie mai puțin probabilă.

PIGULÍ (Var. *pigoli*, *pigăli*) – Formație expresivă, înrudită cu albaneza etc. Cf. alb. **pigál** „cioc (al unui urcior)”, engad. *piccal* „cioc”. Cf. *cioc, a ciuguli*; sp. *pico* „cioc”, *picar* „a piguli etc.”, *picotear* „a ciuguli etc.”; germ. *picken* „a ciuguli” etc. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 48–51).

PITÍC – Lat. pop. ***pitticcus** „mic, mic de statură”. Formație expresivă moştenită, din rad. romanic **pitt-*, Lallform, cf. REW[3], 6544a „mic” + suf. lat. *-īccus*, cf. sard. camp. *pitíkku*, logud. ant. *piiticu* „mic” etc. (Aurora Peţan, LR, L, 2001, 5–6, 293, cf. M.L. Wagner, DES; cf. DLRM.) Preferăm varianta de rad. **pitt-* şi nu **pit-*, cf. DEHF: fr. *petit* < lat. pop. **pittittus*. (P.B.)

POCIÚMB – Din **ciump**, cu pref. sl. *po-* şi cu *-b* expresiv (Boerescu, LR, 2001/ 3–4, 174).

PÓPĂ – Din slv. **popa**, cf. lat. *popa* „ajutor de sacerdot”; cf. v. sl. *popŭ* „preot” (DEXI, cf. Scriban, 1016). *Popă* (masc.) < v. sl. *popъ* nu se justifică fonetic!

PÚRUREA, -RI – Lat. **porrō** „în viitor, de acum înainte” + *-re/ -ri*, cf. *aiurea*, *altminterea/-ri*, *nicăierea/-ri* (Cipariu, *Gr*., 127; ŞDU; TDRG; CADE; SDEM). Comparația cu lat. *pūrus*, *pūrum* „curat; necondiționat, fără excepții” (DEX; MDA) nu este necesară, deoarece evoluția fonetică a lat. *-ó-* > r. *-ú-* este confirmată de r. ***pur***[1] (cf. *por*[4]) „ai (*allium rotundum*); (reg.) praz etc.” < lat. *porrum* „praz” etc. Comparația cu alb. *përherë* „întotdeauna” (DEXI etc.) este inacceptabilă fonetic (> **păreáră*!), pe lângă faptul că este vorba de un compus albanez analizabil, nu prea vechi, cf. Brâncuş, VA, 146. (P.B.)

RĂBDÁ (Înv. şi reg. *rebda*) – Lat. dun. ***ēlib(ī)dāre** „a-ți impune să nu dorești” < lat. *ē-* (privativ) + *libīdō* „dorință, poftă”, cu afereza ulterioară a lui *a-* din dr. *arăbda(re)*, cf. ar. *arăvdare* (Boerescu, LR, 2007/3, 245–251).

Rânc[1] „animal rău castrat etc.” – Lat. pop. ***rēn(ĭ)cus** „deşelat, şoldit” < *rēn*, *rēnis* „rinichi”, cf. „*într-o rână*”, cf. sp. *renco*, pg. *rengo* „şoldit”, cf. calabr., sic. *rìnicu* „cu un singur testicul, cu testicule ascunse”; cf. sic. *rancùgliu* şi pg. dial. (transmont.) *rancolho* „(bou) rău castrat” (Puşcariu, EW, 1463; REW[3], 7209a şi 7044; Cortelazzo–Marcato, DIDE, 365; Loşonți, CIE, 148–151, s.v. *râncaci*). Vezi şi cuvintele germanice *rank* „paralizat dorsal, încovoiat” sau *wrankjan* „a răsuci, a întoarce” (Corominas, 4, 872). Nesiguranța privind etimologia lui *rânc(aci)* dispare dacă acceptăm existența a două omonime, *rânc(aci)*[1] şi *rânc(aci)*[2], cu înțelesuri şi origini diferite (P.B.). Vezi şi **rânc**[2], variantă a cuvântului *râncă*.

RÂNCÁCI[1], **Râncalău**[1], **Râncău**[1] „animal rău castrat etc.”– Din **rânc** „idem” (< lat. pop. ***rēnicus** < *rēn*, *rēnis*) + suf. *-aci* (*-alău*, *-ău*).

RÂNCÁCI[2], **Râncalău**[2], **Râncău**[2] „desfrânat, (reg.) impulsiv etc.”, **Râncăí** „a boncălui” – Din **râncă**[1], cf. **rânc**[2].

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

RÂNCĂ[1] (Var. *rânc*[2]) „penisul armăsarului etc.”– Din v. sl. **ręka** „braţ” (cf. Tiktin, DRG, 1324). Specializarea sensului este explicabilă prin limbajul vulgar şi gestual. Litera **ę** transliterează *iusul* mare vechi slav, cf. pol. *ą* (v. sl. *o*^{n} nazal > dr. *-un-* sau *-ân-*).

Râng, **Rângi**, **Rung** „rău castrat etc.” (în DLR, ca variante ale lui **rânc**[1]) – Posibilă contaminare între **rânc**[1] şi reflexele româneşti ale v. sl. **rǫgŭ** „(cineva care este) ţinta batjocurilor, de râsul lumii, de ocară”, cf. srb. *rug* „insultă”, bg. *ruganie* „ocară”, rus. *rugát'* „a terfeli pe cineva, a înjura, a ocărî” (P.B.; cf. E. Vrabie, ERS, 75–77).

SÂNGER – Lat. pop. târz. **sanguinus** (cl. *sanguineus*) „idem” (*n* > *r*, prin disimilare), cf. *sângera* (Loşonţi, SSE, 144). Derivarea regresivă din *a sângera* (cf. DEX) nu se justifică semantic (P.B.).

SÂRMĂ – Din ngr. **sýrma**, cf. tc. s ı r m a, cum. s ï r m a.

SCĂLÂMB – Lat. pop. (reg.) ***scal(l)ambus** < v. gr. *skalēnós* „şchiopătând, inegal, diform, strâmb” + lat. *strambus*, cf. gr. *skambós* „idem” (Puşcariu, EW, 1538; REW^{3}, 7638; Loşonţi, CIE, 151–153).

SCÂNCÍ – Cf. bg. reg. s k i m č a (bg. lit. *skimtja*) „a scânci” (Nestorescu, DVCR, 85-87) sau dintr-un v. sl. **skǫčati* (Scriban, 1170), cf. sl. *skyčati* (DEX).

SCÓRBURĂ – Lat. pop. reg. ***scorbula** < ***corbula** „coşuleţ” → „stup” → „scorbură cu albine sălbatice” (Giuglea, CRR, 264) **+ ***scrobula** < **scrobus* (cl. *scrobis*) „groapă (mică), cavitate etc.” (Candrea, ELC, 1901, 44). Contaminarea s-a produs prin suprapunerea, în latina dunăreană, a două imagini: 1) stupul primitiv, făcut din împletitură sau scoarţă de copac, cf. (reg.) *coş* „stup” şi 2) scobitura din trunchiul de copac în care albinele sălbatice şi-au făcut stup. (Boerescu, LR, 2000/2, 195, 199; 2007/1, 14). Cf. alb. *korbull* „putină, butoiaş din lemn”, cf. alb. reg. *korbullak* „stup” (Brâncuş, VA, 147). **Alb. *korbull* < lat. *corbula*** (Orel, AED, 191). Cf. alb. *zgarbull* = *zgarbë* „scorbură” (< *garbë* „crestătură, scobitură”, Orel, AED, 522, 109). Sensul r e g i o n a l de „scorbură” al alb. *korbull* se datorează influenţei paronimului alb. *zgarbull*, pe baza aceleiaşi evoluţii semantice: „coş”→ „orice recipient”→ „stup”→ „scorbură (cu albine sălbatice)”. Vezi şi (reg.) *scrob*^{3}, *crov* (DLR, MDA). Menţiunea din DEXI: «probabil cuv. autoht., cf. alb. *korbull*» [< lat. *corbula*!] este total neîntemeiată. (P.B.)

Scrob^{3} (Cf. MDA, **2. reg**., Olt., „groapă cu apă, gaură în malul unei ape”) – Lat. pop. ***scrobus** (cl. *scrobis*) „groapă”. Pentru *b* intervocalic, cf. *abur*, *cărăbuş* etc.; alb. *rrobull*, (gheg. înv.) *abull* etc.: lat. *-b-* se păstrează în română şi albaneză precedat de *-a-, -o-* şi urmat de lat. *-u-* posttonic. Cf. REW^{3}, 7747 [!]. (P.B.)

SCURMÁ (Var. *scurrima* „a săpa”, Psalt. Hurm. 80^{r}/13, Ps. 93) – Lat. pop. ***excorrimāre** < *rimāre* (cl. *rimāri*). Alb. *gërmoj* „a săpa, a scotoci” (< *gërmë* „literă” < v. gr. *grámma* „zgârietură, literă”), *zgërmis* „a răzui” (< *grimë*

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

„fărâmiță” < *grij* „a da pe răzătoare”), din DEXI, cf. DLR, (ca şi *a curma*) **nu au** nicio legătură etimologică cu *a scur(ri)ma* (Orel, AED, 115, 124; Giuglea, CRR, 39; A. Avram, CIE, 128–130).

SERÁI – Din tc. s**eray**, **saray**; (var. reg. *sarai*:) cf. cum., tăt. *saray*.

Sor[2] (Reg. *şorici* „piele de porc”) – Lat. **solum** „talpă (a încălțămintei), pingea” → „piele tăbăcită” → „piele groasă din care se face încălțămintea” → „piele de porc” etc. (Giuglea, CRR, 197; cf. MDA, DEXI).

Sor[3] (Reg. *şorici* „scândură cu coajă de copac”) – Lat. **suber** „plută, coajă de stejar” (cf. Scriban, 1223) influențat de (+) **solum** „piele groasă”. (P.B.)

SPĂLÁ – Lat. ***superlavare** „a spăla la suprafață”, mai bine: „a spăla *pe deasupra*” (E. Petrovici, după mărturia lui I. Gheție, LR, XLI, 1992, 1–2, 35; M. Sala, ACR, II, 208). Soluția poate fi sprijinită şi de imaginea spălatului la râu, unde rufele sunt aşezate succesiv pe o piatră lată, jumătate deasupra apei, fiind frecate cu săpun şi bătute cu maiul pe toată suprafața lor. Acelaşi prefix latin apare şi în alb. *shpë(r)laj* „a limpezi, a clăti” < *laj* „a (spă)la”. (P.B.)

SPÂNZ[1] (Boală a cailor) – Lat. **spongia** „burete”, cf. sp. *espundia* „ulcerație, rană la cai”, logud. *ispundzola* „boală a cailor” (Ciorănescu, 8077).

SPÂNZ[2] (Bot.: *helleborus*) – Cf. alb. (reg.) *shpendër* „idem” (Brâncuş, VA, 114).

STÂRCÍ[1] „a amorți; a înțepeni, stând nemişcat; a sta ghemuit” – Din **stârc**. Sensul expresiei *a stârci pe la uşi* este cel de „a face anticameră”, indiferent de motiv („a sta în aşteptare” ca stârcul, când pe un picior, când pe altul). „A cerşi” pentru *a stârci pe la uşi* (cf. DLR) nu se justifică ca sens propriu. (P.B.)

STÂRCÍ[2] (Reg. „a strivi, a lăsa fructul fără zeamă”; „a mototoli”) – Din **storci + stâlci**, cf. *a stoarce.* (P.B.) Vezi şi Giuglea – Stan, CL, 5, 1960/1–2, 63.

Stârfoci (Reg. „a se înmuia, a strivi/ stâlci”) – Din **stârci[2] + chirfosi**, cf. *pocí*. (P.B.)

STINGHÉR – Explicația din DEXI (cf. Densusianu, GS, IV, 290) nu convinge (vezi Aurora Pețan, LR, L, 2001, 3–4, 201–204; cf. Avram, CIE, 82, 83). Totuşi, o soluție ar putea fi: – Lat. pop. ***singlaris** (cl. *singularis*) > **singher(e)*, cf. lat. **anglarius* > *ungher*. ***Singher** (şi **singheri*) au fost apoi modificate în **stingher** (şi *stingheri*[1]) după **a stingheri[2]**. Vezi şi REW[3], 7940. (P.B.)

STINGHERÍ[1] – V. **stingher** (Avram, CE, 214–218, cf. DLR, sensul 2).

STINGHERÍ[2] – Din v. sl. **sŭtęgnǫti** „a strânge tare” → „a jena”, „a opri” → „a împiedica” (> **stigni* > **stinghi* > **stinghi* + *-ări*); (Avram, CE, 214–218, cf. DLR, sensul 1). Mențiunea din DEXI: „v. ***stingher** + *i*, cf. sl. *stěgnati*” reprezintă un compromis care nu explică nimic. (P.B.)

STRAI – Lat. pop. ***straglum** (cl. *stragŭlum*) „aşternut, cuvertură, husă” (DLR).

Strań(**u**) (Băn. şi aromân, cf. *Anon. C.*, 2008, 122 [4408]: *strany* „strai”) – Lat. pop. ***strāmnium** (cf. adj. *strāmĭnius*, REW[3], 8288; cl. *strāmĭneum*), cf. *strāmen* „aşternut (de paie)”; vezi DA, s.v. *grui*. O eventuală influență a cuvântului srb. (reg.) *tranje* „zdrențe” e puțin probabilă în Banat. Disimilat, *tranje* (< *tralje*) este rar, iar fenomenul este atestat mai ales în sud, în

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

Muntenegru şi Kosovo (cf. Skok, ER, III, 490). Nici ipoteza împrumutului din srb. *tralje* (SDEM, s.v. *strai*) nu rezolvă prezenţa lui *-ń-* dialectal şi regional. (P.B.)

STRĂÍN – Lat. pop. ***extraliēnus** < lat. cl. **extrāneus** + **aliēnus** (Puşcariu, DR, VII, 1931–1933, 105–106). În *extrāneus* metateza ar fi posibilă, dar mutarea accentului ar rămâne inexplicabilă. De aceea, de la un ipotetic **stráinu* nu se poate ajunge la (reg. şi înv., cu rotacism) *streíru, strií(n)ru* sau băn. (înv.) *strién* (*Anon. C.,* 2008, 123 [4440]). Derivarea **extra(n)īnus* < *extrāneus* (H. Mihăescu, *La romanité*, p. 276) este oricum mai puţin probabilă (P.B.). Vezi şi I. Gheţie, SCL, 26, 1975/2, 175–182.

Streánţă (Var. *streamţă*) – Cf. *zdreanţă, treanţă*, cf. it. (dial.) *strazza* (Tiktin, DRG, s.v. *zdreanţă*).

SUPĂRÁ – Lat. **superāre** „a trece peste, a depăşi, a învinge” [cf. fr. *outrer* „a trece dincolo, a depăşi limitele, a jigni” – Ciorănescu, 8371]. Part. ***superātus*** a fost influenţat semantic de paronimul lat. ***subirātus*** „supărat (puţin)”. Vezi Guţu, DL-R; cf. Diculescu, OLR, 2, criticat de Bogrea, DR, III, 415. (P.B.)

ŞONTORÓG – Formaţie expresivă. Din ***şontonog** (< *şont* „şchiop” şi sl. *nog(a)* „picior”, cf. *cotonog, ciontonog*) prin disimilare. Vezi şi *ciontorog*, *piciorog* etc. (P.B.)

ŞORÍCI[1] (Var. *şoric, sorici, ciorici* etc. „piele de porc etc.”) – Din **sor**[2] (< lat. *solum* „fundament, talpă a încălţămintei, piele groasă”.) + suf. *-ic/* + suf. *-ici*. Evoluţia fonetică *s-* > *ş-* > *ci-*, prin acomodare, respectiv asimilare regresivă, din varianta ***sorici*** (Puşcariu, LR. II, 126). Vezi *sor*[2] (Giuglea, CRR, 197; cf. MDA, DEXI).

ŞORÍCI[2] („scoarţă de copac”, „scândură cu scoarţă”) – Din **sor**[3] (< lat. ***suber*** „plută, coajă de stejar” + ***solum*** „piele groasă”). Vezi *sor*[3] (cf. Scriban, 1223).

ŞPÁGĂ („mită”) – Din it. **paga** „plată”, devenit termen de argou, prin apropiere fonetică de (cf.) rus. *špaga* „sabie”, cf. srb. (reg.) *špag* „buzunar”. (P.B.)

Şterţ (Var. *sterci*,) „mestecău” – Cf. *terci*.

TÁLPĂ – Lat. pop. ***talpa** „labă (anterioară, mai lată, a cârtiţei), talpă”, cf. lat. *talus* „călcâi”; cf. friul. *talpe*, comel. *talpa* etc. (REW[3], 8545a; FEW), care a învins în competiţia cu r. arh. **plântă* (< lat. *planta*), după ce a eliminat omonimul lat. specializat *talpa* „cârtiţă”. Sinonimul **soru* (< lat. *solum* „talpă etc.”) a evoluat semantic spre *sor* „şorici”. V. şi *a însura* (Ciorănescu, 8482; M. Sala, SCL, XXXI, 1980, 151–160; M. Sala, ACR, I, p. 236.). Pentru relaţia cu magh. *talp*, v. M. Sala, IELR, 143–145. Pentru relaţia cu bg., srb. *talpa*, v. Zamfira Mihail, EPE, 33–42.

Tearfă[2] „mămăligă moale etc.” – Cf. *terci*.

Tercălău „terci, uruială fiartă etc.” – Cf. *terci*.

Tercăzău „terci etc.” – Cf. *terci*.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

TERCI (Var. *telci*) – Etimologia necunoscută. Cuvânt probabil autohton, înrudit prin varianta ***telci*** cu vb. protosl. ***telkti***, cf. slv. *tlъ̀kǫ*, *tlěšti* „a lovi, a izbi”, cf. sl. *tolkŭ* „pisălog, mai”; cf. cymr. (galez) *talch* „grăunțe măcinate”, v. cornic *talch* „tărâțe”; cf. i.-e. **telek-* „a pisa, a zdrobi, a lovi” (Pokorny, IEW, 1062). Varianta ***terci*** (< **ter-k-*) poate fi raportată la rad. i.-e. ***ter-*** „a freca (învârtind)” (Pokorny, IEW, 1071), cf. lat. *terō*, *-ere* „a freca (fărămând), a pisa în piuliță” (Guțu, s.v.), cf. gr. *τεράμον* „tendre, facile à cuire”, *τέρην* „tendre, frêle”, *τείρω* „user (en frottant), [a freca, a roade]” (Bailly, 1915); cf. bg. *тъ́ркам*, srb. *trti*; rus. *мере́ть* „a freca”; ucr. *мéрти* „a freca, a pisa”, *мéртий* „pisat”, *мéрка* „răzătoare”; cf. germ. (nhd.) reg. *Sterz* „terci de hrişcă” (Cihac, II, 532; Tiktin, 1579; Scriban, 1312). Sufixul *-ci* nu are legătură cu suf. bg. *-čo* sau (dim.) *-če*, fiind la origine, probabil, o formă de *plurale tantum*. Comparația cu rad. i.-e. **terk-* „a (ră)suci, a toarce” (Vinereanu, DEIE, 833, cf. Pokorny, IEW, 1077) este mai puțin potrivită semantic. După E. Petrovici (DR, X, 28), «cuvântul *cir* pare a fi un cuvânt străvechi... (lat. < gr. *χυλός*)», [iar] «*terci* este o inovație răspândită pe o arie relativ mică înconjurată... de aria *cir*...» Totuşi, *terci* şi *burtă*, de exemplu, nu se pot explica prin limbile bulgară sau turcă. Au avut ariile restrânse, dar suprapuse, acoperind zona Munteniei, mai puțin intens romanizată, unde aceste cuvinte presupus autohtone s-ar fi putut păstra în mod firesc. *Tercălău* şi *tercăzău* sunt derivate de la o formă arhaică de singular, **ter-c-*, cu sufixele *-ălău*, respectiv *-ăzău*, acesta din urmă amintind de sufixul autohton *-ăză*. Vezi şi *sterci* (*şterț*) „băț (mestecău) pentru zer sau pentru laptele în care s-a pus cheag, făcăleț de amestecat mămăliga”, *tearfă*[2] „mămăligă moale”, probabil derivate din acelaşi radical **ter-*. (P.B.)

TIFÓN – Din ngr. **tifón**, cf. engl. t i f f a n y (Nestorescu, DVCR, 89).

TOI – Din cum. şi tc. **toy** „ospăț, banchet” (Suciu, CRT, 221).

TREÁNȚĂ – Din srb. **tralja** sau rus. **treapka** „zdreanță” + pseudosuf. expr. *-eanță*, cf. *fleanță* „cârpă”, *zdreanță*. V. şi *cotreanță* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33).

TUCI – Din cum. **tuç** „[metal spoit cu] cositor”, cf. tc. **tuç** (tc. lit. *tunç*) „bronz”. Comentatorii manuscrisului *Codex Comanicus* sunt unanimi în a considera glosarea lui *tuç* prin „stanium” drept o eroare a autorului anonim, călugăr misionar în Cumania, care ar fi confundat bronzul cu cositorul. Totuşi, prin faptul că vasele metalice erau de pe atunci spoite cu cositor, metalul astfel acoperit îşi poate pierde identitatea. Se pare că acesta este motivul pentru care *tuci* este astăzi glosat prin „fontă”. (P.B.)

ȚAFANDÁCHE – Formație expresivă, cf. *Țe afendi !* „ce domn(işor)!” + suf. dim. *-ache/i* (< ngr.); cf. *beicachi*; cf. *țâfnă*, *fante*, *fandosi* etc. (P.B.).

ȚANC[2] (*a ajunge la*) – Cuvânt probabil autohton. Cf. alb. **cak** „graniță, limită, semn etc.”, cu ***-n-*** epentetic dezvoltat ulterior (Avram, PE, 170–172). În DEXI, indicația «**< alb. *cak***.» este o inadvertență. *Țanc* (+ *țăncuşă* etc.) nu poate fi un împrumut direct din albaneză. (P.B.)

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

ŢÁNDĂRĂ (Var. *ţandură*, ***ţandră***, *zandură*, ***zadră***) – Lat. pop. ***taedula** < *taeda*, ***daedula** < *daeda* „(aşchie de) zadă”, cu ***-n-*** epentetic, când nu s-a mai simţit legătura etimologică cu *zadă/*ţ(e)adă*. Este cu certitudine un cuvânt moştenit, ţinând seama de varianta *ʤandur* (m. sg.) [ʤ = dz], atestată în ALR II/I, h. 93, punctul 228. De altminteri, *zadă* (DEX, s. 3, 5) a dobândit, de asemenea, sensul colectiv de *ţandără* sau *ţăndări*, pornind de la aşchiile (ţăndările) uscate, căzute (sărite) din zada putrezită. (Boerescu, LR, 2000/2, 195, 199; 2000/3, 425–430; 2001/3–4, 165; 2003/1–3, 22–23).

ŢĂCĂLIE(2) („barbişon”) – Formaţie expresivă. Cf. tc. s a k a l, cum. s a q a l, magh. s z a k á l l „barbă” + suf. *-(ăl)ie*. V. şi onomat. *ţa* „strigăt pentru ţapi şi capre”. *Cioc* + suf. *-ălie* (Pascu, SR, 187) este prea puţin probabil. (P.B., cf. Boerescu, LR, 2008/4, 447, 456).

ŢĂNCÚŞĂ[1,2] – [Vezi DEXI.] Pentru *ţăncuşă*[1], comparaţia cu germ. *Zinke* este inutilă.

ŢĂPÓI – **Ţap** + suf. *-oi* şi nu din *ţ(e)apă*. (Vezi forma coarnelor ţapului şi mişcarea animalului de a împunge cu ele.) (Boerescu, LR, 2001/3–4, 178.)

ŢEÁPĂ[1] („par ascuţit”, DLR, s. I.) – Cf. lat. c i p p u s „idem”, încrucişat cu forma romanică expresivă arhaică din care derivă şi (cf.) it. *zeppa*, cuvânt cu etimologie nesigură, dar care n u e s t e un împrumut germanic; cf. *ţeapă*[2] (P.B., cf. Boerescu, LR, 2001/3–4, 175–178).

ŢEÁPĂ[2] (DLR, s. II., 4. „aşchie”) – Formaţie expresivă înrudită cu italiana. Cf. r. *ţep* şi it. **zeppa** „pană, aşchie, bucăţică de lemn”, cu derivatele *înţepa/ inzeppare*, *înţepătură/ inzeppatura*, dar cu evoluţii semantice divergente în italiană şi română. (Philippide, OR, II, 718; Ciorănescu, 8576).

ŢEP (s. II. 1.–3. „spin etc.”) – Cf. it. **zeppo**[2,3] „bucăţică de lemn foarte subţire, cui de lemn, spin (stecco)” (Battaglia, GDLI, 21, 2002, p. 1068); cf. alb. **thep**, **cep, gep** „vârf etc.” (Brâncuş, VA, 124–125; Orel, AED, 474). Sl. *cĕpati* „a crăpa, a despica” are un semantism prea îndepărtat, iar sl. *cĕpa* (Miklosich, *Lex*. 1108) are un înţeles neprecizat. (P.B., cf. Boerescu, LR, 2001/3–4, 175–178).

Ţeh (DLR) – Variantele *ţag, ţaghi, ţăgúr, **ţec**, ţeche, ţechi, ţenc, ţenchi* (+ **Ţenchi**[3]) ar trebui subsumate unui autohton ***ţac***, comparat cu **Ţanc**[2] şi cu alb. *cak*. Varianta *ţed* ar putea fi rezultatul încrucişării dintre *ţec* (v. supra) şi **ţeadă* = *zadă.* (P.B.)

Ţénchi[1] (DLR) – Ar trebui comparat cu **Ţăncuşă**[2] din DEXI.

ŢENCÚŞĂ – Vezi mai sus, **Ţăncuşă**[1,2] (cf. DEXI).

ŢIPÁ[2] (Reg.; var. *ţâpá*, *ţupá*, v. DEXI) – Lat. **suppare** (Avram, PE, 176–181), probabil influenţat fonetic de *a ţipa*[1]. Evoluţia lui *s-* iniţial la *ţ-* prezintă interes şi pentru alte cuvinte, cum ar fi *ţăcălie* etc.

URCÁ – Lat. dun. ***ŭrĭcāre** (= **ŏrĭcāre*) < lat. pop. **orīre*, cf. cl. *orīrī* „a se ridica”. Cf. lat. pop. **ustium* = cl. *ostium* „uşă” etc. (P.B.)

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

URDOÁRE – **Urdă** + suf. *-oare*. Vezi (pop.): *are urdă la ochi*, cf.: *are caş la gură* etc. (DLR, XII/2; Aurora Peţan, LR, LIII, 2004, 5–6, 289–292; cf. Hasdeu, *Studii*, I, 203, Giuglea, CRR, 144, nota 2; etc.).

VAI – Cf. lat. **vae**, cf. alb. **vaj**; cf. it. *guai* (romanic *vai* – REW[3], 9126); cf. bg. *vaĭ;* tc., cum. *vay;* srb. *avaj* etc. (Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).

VĂITÁ (Var. *văietá*) – Din **vai** [arhaic] + suf. lat. *-ĭtāre*. Elementul de derivare *-t-*, comun cu albaneza. Cf. alb. *vajtoj* (Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).

VĂICĂRÍ – Din **vai** (elementul de derivare *-k-*, comun cu sârba şi bulgara), cf. srb. *vajkati se*, bg. *vajkam se* + suf. *-ări* (Graur, BL, IV, 69; Graur, ER, 55; Boerescu, LR, 2002/1–3, 51–52).

VĂL – Din it. **velo** (Th. Hristea, LR, LVI, 4, 2007, 413–415).

VĂTÚI – Lat. pop. ***vituleus** „pui mic de animal domestic” (cl. *vitulus* „mânz, viţel etc.”), ca animale mici sau de vârstă fragedă”, cf. **pulleus* (cl. *pullus*) „pui” (Candrea, *ap.* Puşcariu, EW, 1867; Maria Iliescu, SCL, 1977/2, 185; DEX). Menţiunea „cuvânt autohton” din DEXI este neîntemeiată, deoarece alb. *ftujë*, (înv.) *vetulë* sunt *împrumutate* din lat. **vitulea* (Çabej, InILA, 75; Orel, AED, 105 etc.). Ipoteza apropierii lui *vătui* de alb. *vjet* (Weigand, Scriban etc.) nu este nici ea justificată. Adverbul alb. *vjet* „acum un an, anul trecut” este identic cu pluralul *vjet* „ani” al alb. *vit*, *-i* „an”, iar *(mielul)* ***de un an*** nu are alt echivalent decât alb. *(qengj) vjetak,* fiind astfel evident că adj. *vjetak* (cf. r. *godac*) nu are nimic a face cu *vătui*. I.I. Russu (ER, 417–418) făcea observaţia că în Teleorman *vătui* înseamnă doar „mic” şi era de acord că r. *vătui* şi alb. *ftujë* nu pot fi derivate din alb. *vjet*. Accentuarea oxitonă este specifică tuturor cuvintelor moştenite, plurisilabe, terminate în *-úi*, precum şi diminutivelor cu sufixul *-ui*, *-uie*, moştenit din latină, cf. Pascu, SR, 133–135. (P.B.)

Viárbă (Var. *vearbă*, *varbă*) – Lat. **verba** (pl. devenit sg.) = (dial.) „graiuri” → [met.] „firele de la războaie”, cf. O. Densusianu, *Semantism anterior despărţirei dialectelor române* (II), în *Opere*, I, 609. (Boerescu, LR, 2006/1–2, 85–88.)

VÓRBĂ – Probabil lat. **verbum** [> **vərbu* > **vorb(u)*] sau lat. pop. (dun.) ***vorbum** [> **vorb(u)*]. *Vorbă* este un singular feminin refăcut din pl. *vorbe*. (P.B. cf. Boerescu, LR, 2005/5–6, 131–148.) Slav. d v o r ĭ b a „servitium” (Miklosich, *Lex.,* 156) şi *dvorbă* „slujbă (de sfetnic) la curtea domnească etc.”, în ciuda unei opinii contrare quasigeneralizate, par să nu fi avut un rol notabil în istoria cuvântului *vorbă* (Carmen-Gabriela Pamfil, *ap.* Boerescu, *id.*, 131).

VORBÍ – Din **vorbă** (**vərbu* > **vərbire* > *vorbire*), cf. ar. *vărɣire*/*vârɣire*/*vurɣire* „a trăncăni, a face gălăgie, a certa” (Puşcariu, DR, III, 1923, 838; I. Iordan, 1920, 65; Boerescu, LR, 2005/5–6, 131–148). Slav. *dvor'biti* „a consilia, a da sfaturi, a propune” nu este atestat în slavona din ţările slave, fiind o creaţie românească (Lavrov, Lucia Djamo-Diaconiţă, *ap.* Mihăilă, CELR, 30).

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

VOROÁVĂ (Var. reg. *voravă* etc.) – Din v. ucr. ***vorava** / ***vorova** „voroavă”, cf. ucr. reg. (fam.) *opaва* „mulţime, forfotă”; cf. slovac. *vrava* „vorbire, discuţie”; cf. r. reg. *vreavă* < bg. (Boerescu, LR, 2006/1–2, 88–90. Vezi şi Densusianu, ILR, II, 312).

VOROVÍ – Din **voroavă**, cf. dubletul reg. *a vrevi* / *a vrăvi* < *vreavă* (Boerescu, LR, 2006/1–2, 88–90).

Zádră „zadă, ţandără” – Lat. **daedula*, cu sincoparea formei intermediare **zadură*, cf. *zandură*; cf. *ţandură* > *ţandră*. În *acest* caz **nu** avem o „despicare” a sunetului *d*, cf. Puşcariu, LR, II, ed. 1994, p. 146. (P.B.)

ZÁIBĂR[1] – Din numele propriu **Seibel** (Alfred Seibel, viticultor francez [alsacian sau loren!], cf. DEXI). Întrucât în DLR nu este cunoscută o variantă franceză *sebél*, pronunţarea germană a acestui nume (*záibăl*) a fost modificată prin analogie cu *laibăr*, *foraibăr* etc. (< germ.). Fiind un cuvânt popular (intrat în limbă prin contactul cu specialiştii angajaţi ai Domeniilor Coroanei din Oltenia), locul lui este la litera *Z* şi nu la *S* (DEXI). Vezi şi derivatul *zăibărel* „vin uşor din zaibăr”, neînregistrat în DLR.

Zădreá „ţandără, lemnişor de aprins focul” – **Zadră** + suf. *-ea* (Bidian, Loşonţi, CL, XXX, 2, 1985, 121–122).

Zăndureá – „ţandără, lemnişor de aprins focul” – **Zandură** + suf. *-ea* (Bidian, Loşonţi, CL, XXX, 2, 1985, 121–122).

Zăvt „smoală” – Din bg. (reg.) **zivt**, **dăift** „idem”, cf. r. *zeft* < tc. *zift* „smoală”. (Boerescu, LR, 2003/1–3, 23)]

ZBÂRLÍ (Var. *zburli*) – Formaţie expresivă. Din interj. **brr!** „reacţie la frig sau la o sperietură” (*z* + *b(â)r* + suf. *li*) (Boerescu, LR, 2003/1–3, 23–24).

Zbleáncă – Din bg. **(be)z mleako**, scr. (**be**)**z mleko** „fără lapte” (*bzml-* > *zbl-*) sau postverbal din *a zblencăi* „a suge tot laptele” (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/ 1–3, 24–25).

Zblencăí (Var.: *zblencăni*, *zbăncăni*) – Din **z-** [intensiv] + bg. **mleako**, srb. **mleko** „lapte” (*zml-* > *zbl-*; *-n-* epentetic) + suf. *-ăi*, *-ăni* sau din **zbleancă** + suf. *-ăi*, *-ăni*. Varianta *zbăncăni* (< *zblencăni*) se explică prin simplificarea grupului *zbl-* şi prin velarizarea lui *e*, sub influenţa labialei precedente (Boerescu, LR, 2003/1–3, 25).

Zborî[2] (**a se**) (Var. *zburî*) – Formaţie expresivă. Din interj. **brr!** „reacţie la frig, la o sperietură sau la enervare” (*z* + *b(o/u)r* + *î*), cf. *a se zbârli*. Indicaţia din DLR: cf. **zbor**[1] este o inadvertenţă, o etimologie populară! (Boerescu, LR, 2003/1–3, 25–26).

ZBORŞÍ[1] (**a se**) (Cf. DLR sau s. 3. din DEX) – Pref. **z + borşi**.

ZBORŞÍ[2] (**a se**) (Sensul 1. din DLR sau s. 2. din DEX) – Din **zborşi**[1], prin etimologie populară, cf. *a se zborî*[2] (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 26).

Zderiá/ **Zdăriá** (Var. *zdărăia, zdărâia, zdărla, zdârla* „a zgâria, a zdreli”) – Din sl. *sŭdrati – sŭdera* „a jupui, a rupe”, cf. bg. *derá*/ *derjá*, srb. *derati* „idem”, cf.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

srb. *zdrati* „a jupui” etc. V. şi *dăria*, *dărâi* „a zgâria”. În DLR acest verb apare în mod nejustificat ca variantă a lui *zgâria* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 26–27).

ZDREÁNŢĂ – Probabil din v. sl. **sŭdr(ana odejda)** „(haină) ruptă” + pseudo-sufixul expresiv *-(e)anţă*, cf. *cl(e)anţă*, *fleanţă*, *treanţă* etc.; cf. *streamţă, streanţă*. Vezi şi ***zdroanţă***, cf. *boanţă*, *cloanţă* etc.; cf. srb. *dronjak*, pl. *dronjci* (Boerescu, LR, 2000/2, 201; 2003/1–3, 30–33). Sl. *sŭdranĭţa* (DEXI, cf. Mihăilă, CELR, 149), după câte ştim, nu este atestat! (P.B.)

Zdréle[1] „bureţi” – V. **dreală**, pl. **drele** (Boerescu, LR, 2003/1–3, 29–30).

Zdréle[2] „răni multiple” – Haplologie din ***zdreléle** „zdrelituri” (sg.**zdrelealĕ*, cf. *ciopleală, scrijeleală*) sau, mai puţin probabil, de la **zdreli** (> ***zdreală**), prin derivare regresivă (Boerescu, LR, 2003/1–3, 29–30).

Zdrélea (Alt nume pentru „dracul”) – Cf. *a* **zdreli**; cf. *cioplea*, cf. engl. *Old Scratch* „idem” (P.B. cf. Boerescu, LR, 2003/1–3, 29).

ZDRELÍ – Probabil din **zdărlá** > **zderli*, cu metateză şi cu schimbarea conjugării, variantă a vb. *zderiá* „a zgâria”, influenţată semantic de (cf.) srb. *(z)drljati* „a grăpa” → „a face zgârieturi multiple”. Comparaţia cu *a mezdri* „a jupui animalele” < srb. *mezdriti* „idem” (DLR, DEXI) este vizibil inutilă. (Boerescu, LR, 2003/1–3, 28–29; cf. SDEM.)

Zducní[1] (Var. *zdocni*) – Cf. **zdugni** / **zdâgni** „a zdruncina, a scutura, a face să tremure (CADE); a izbi cu putere, a cădea”, cf. *dup, zdup* „zgomotul produs de o lovitură, o cădere” (Ciorănescu, 3118). Vezi şi *bâzdâc, bâzdâg, bâzdoc* „hachiţă, pârţag” (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33–34).

Zducní[2] (Var. *zdocni*) – Cf. **zduhni**/ **zdohni** „(despre animale) a muri, a-şi da duhul”, cf. *duh, duhni* (Boerescu, LR, 2003/1–3, 33–34). Dacă acceptăm că **zducní**[1] face parte din familia expresivă a onomatopeei *zdup* sau că este înrudit cu *bâzdâc*, şi nu cu *duh, duhni*, ar fi preferabil ca verbul **zducní**[2], ca variantă contaminată, să fie înlocuit cu forma mai veche, necontaminată, **zduhní**, cf. CADE; Scriban. (P.B.)

ZGÁNCĂ – Singular refăcut din pluralul **zgănci** (sg. < *z* + **gance**) (Boerescu, LR, 2003/4, 169–170).

Gánce „defect corporal”, pl. **gănci** „răni învechite” – Cuvânt probabil autohton, cf. alb. *gand* „tară congenitală”; cf. PAlb. **gatja* > ****gaça*** > -**gac*- > (*n*)*gas* (cf. Orel, AED, 293, s.v. *ngas*) „defect, maladie, rană” (Boerescu, LR, 2003/4, 170–171).

Zgâncilí (Var. *zgânceli, zgânciuli, zgânciori* „a zgândări, a se vindeca”) – Din *z* + **găncí** (sau din **zgănci**) + suf. *-li/ -uli/ -ori.* (Boerescu, LR, 2003/4, 171–174)

Zgândără (Var. *zgâdară* „ţandără, lemnişor de aprins focul”) – Din **zgândără**/ **zgâdără**, prin derivare regresivă şi contaminare semantică cu (cf.) *ţandără*/ *zandură*. Cf. *a zgândări* (focul). (Bidian, Loşonţi, CL, 30, 1985, 2, 122; Boerescu, LR, 2003/4, 175.) Nu apare în DLR, litera Z.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

ZGÂNDĂRÍ – Din **a *zgănda** „a răni, a(-şi) face rău etc.” (cuvânt autohton nepăstrat, cf. *bozgândi* (reg.) „a scotoci căutând”) + suf. iterativ *-ări*. Cf. alb. ***gandoj*** „a(-şi) face rău, a mutila, a (se) răni”; lituan. *gendù, gèsti* „a dăuna, a face rău cuiva, a strica, a (se) ruina, a (se) distruge”; cf. baluči. *gandag* „rău”; cf. v. ind. *gandh*, având acelaşi sens cu rad. i.-e. *gʷedh-*, „a lovi, a izbi, a (se) răni, a (se) vătăma, a distruge” (cf. Walde-Pokorny, I, 672–673; Pokorny, IEW, 466; Boerescu, LR, 2003/4, 171).

ZGÂRIÁ (Var. *zgăiera, zgăria, zgărăia, zgărâia, zgârăia, zgârâia, zgheria, jgherăia*) – Lat. pop. (expr.) ***scariāre** „a zgâria pielea cu unghiile” < **excoriāre** „a jupui, a zgâria” **+ scabĕre/*scaberāre** „a scărpina, a zgâria, a râcâi”, cu sonorizarea expresivă a grupului consonantic iniţial, cf. onomat. **zg(r**anţ) „zgomotul zgârierii (lemnului)” (Boerescu, LR, 2003/4, 175–178). V. şi (reg.) ind. prez. (3) *zgárie.* Cf. bergam. *zgariá* „a zgâria, a râcâi”, cremon. *zgariá* „a râcâi” (Puşcariu, DR, II, 604). Var. *zgheria* provine din contaminarea cu *zderia*. Tema **scar-* fusese propusă de I.I. Russu (ER, 426) pentru comparaţii în plan indo-european. Lat. *excoriare* (Ciorănescu, 7752), singur, este insuficient. Lat. **scaberare* (Candrea, CADE) explică cel mult varianta *zgăiera*, ar. *zgâirare* şi megl. *zgairári.* Alb. *shqerr* „a rupe, a sfâşia (hainele)” < PAlb. **skera* (cf. Orel, AED, 433), comparat de I.I. Russu (ER, 425) şi în DEXI cu *a zgâria*, nu are nicio legătură etimologică cu acesta. Acelaşi lucru se poate spune şi despre alb. *gërdhij*, *gërdhuc*, *gërvish(t)*, *gërric* care se traduc, totuşi, prin „a zgâria”. Latura expresivă sau onomatopeică a verbelor cu înţelesul de „a zgâria”: *(z)dr-*, *(z)d[V]r-*, *(z)gr-*, *(z)g[V]r-*, *(s)kr-* este bine reprezentată în română (v. mai sus) şi în multe alte limbi europene. Rămâne de lămurit relaţia dintre varianta rară *jgherăia* şi alb. *gërryej* „a răzui etc.”, *zhgërryej* „a râcâi”, propuse pentru comparaţie de M. Gabinschi („Thraco-Dacica”, XIV, 1–2, 1993, 39). Alb. *gërryej* „a răzui” ar fi înrudit cu *gërresë* „gresie” [!], cf. Orel, AED, 116. (P.B.)

Zgârmá „a scurma, a răscoli lemnele în foc cu vătraiul” – Din **a zgâria** + a **scurma**. (P.B.)

Zgrâmare (ar. „a zgâria, a scărpina”) – Lat. **scabĕre** + lat. **rimāre/ rimārī**, eventual influenţat şi de v. gr. *grámma* „literă, zgârietură”; cf. alb. *gërmoj* „a săpa, a scotoci” < *gërmë* „literă” (< gr.). Vezi şi Orel, AED, 115. (P.B.)

ZGREPŢĂNÁ[1] (Var. *zgrepăna*) – Lat. pop. (expr.) **ex-*crepĭnāre** „a produce un zgomot (cu ghearele) la uşă (despre animale domestice)” (< lat. *crepāre* „a produce un zgomot etc.”). Cu *-ţ-* expresiv epentetic şi cu sonorizarea consoanelor iniţiale, după modelul onomatopeii **zgr**(an)**ţ** „zgomotul zgârierii lemnului”; cf. **zgâria**, **scărmăna**. Cf. lat. *crepitare*, *increpare* „idem”, romanic **crepantare* (REW[3], 2312; Boerescu, LR, 2003/4, 178–182).

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

ZGREPȚĂNÁ[2] (a se) – Cf. (**a se**) **grăp(ăn)a** „a se cățăra cu greu sau fără succes, a se agăța precar etc.” < **grapă** (DA), cf. alb. *grep* (< v. alb. **grap*) „cârlig”; cf. it. *grappa* „(înv.) gheară”, it. *aggrappare* „a se agăța strâns”; cf. *a se acăța*, *cață*, *a se (a)cățăra.* Nu este același cuvânt cu *a zgrepțăna*[1]. Omonimia dintre verbul intranzitiv și cel reflexiv este rezultatul unor evoluții fonetice (expresive) convergente, din teme diferite: din lat. **crep-*, respectiv din *grapă*, cf. it. *grappa*, alb. **grap-/ grep-* (P.B., cf. Boerescu, LR, 2003/4, 182).

Addenda

BOÁRE[1] „adiere” – Formație expresivă. ***Bu** „suflu (lin)” + suf. *-are*, cf. *suflare*, cf. **bua** „nani” (rad. i.-e. **b(e)u-*, **bh(e)u-* „a sufla” etc.). Cf. r. *bu* „strigătul bufniței”, gr. *βοάω* „strig”, lat. *boāre* „a chema, a răsuna” (P.B., cf. Pokorny, IEW, 97, 98).

BOÁRE[2] „pâclă, zăpușeală” – Cuvânt probabil autohton: ***bole-** (cf. i.-e. **bholo-* „abur, ceață, miasmă caldă”). Cf. let. *buls, bula* „ceață, zăduf”, cf. v. irl. *bolad* „miros” (Russu, ER, 266, cf. Pokorny, IEW, 162).

BRÍE „plantă cu fructe cilindrice” – Cuvânt probabil autohton. Cf. alb. **bri** „corn”, cf. r. *corn* (arbust), *coarne* (fructele cornului). (P.B.)

BÚRTĂ – Vezi și H. Mihăescu (*La romanité…*, 315): „Din i.-e. com. **bhrtā* „sarcină”, participiul trecut pasiv «purtată» al verbului **bherō*.” Cf. germ. *Bürde* „povară”, alb. *burdhë* „un fel de sac” etc. (v. Pokorny, IEW, 128).

DĂRĂPĂNÁ[1] (refl.) „a se ruina, a se distruge” – Lat. dun. ***derapĭnāre** (cf. lat. cl. *rapere* „a jefui”, cf. *rapīna* „jaf”). Pentru *ĭ* din latina dunăreană, vezi *băț*, *nutreț*, *a răbda*. (CADE, Scriban, MDA, DEXI).

DĂRĂPĂNÁ[2] (Var. înv. *drăpănáu*) „a(-și) smulge (părul etc.), a sfâșia” – Din bg. **dărpam** (imp.), **drăpna** (pf.) „a trage, a smuci”, cf. bg. *derá* „a jupui, a sfâșia” (DA; BER, I, 465), cf. bg. (pop.) *drápam* „a pieptăna, a zgâria” (DEX; DLR; BER, I, 421).

DÚCĂ[2] – Din ngr. **dúkas**, it. **duca** „duce”. (P.B.)

DUȘMÁN –Nu am discutat suficient despre coincidențele formale și semantice cu v. gr. *δυσμένεια*, „hostilité etc.”, *δυσμενής* „malveillant, hostile”, *δύσμενις* „malveillant, haineux”, *δυσμενῶς* „avec hostilité, en ennemi” (Bailly, 552). Vezi pref. i.-e. **dus-* „übel, miß-”, cf. v. ind. *duṣ-*, av. *duš-*, pers. *duš-* „rău-” și rad. i.-e. **men-*, cf. v. ind. *mánas*, av. *manah*, gr. *μένος* „suflet” (Pokorny, IEW, 227, 737); cf. pers. *man* „I, me, heart, soul, everyone, a certain person”, *dušman* „enemy, foe”, *dušmanī* „enmity, hatred” (Steingass, P-ED, 526, 1316). Echivalentele lui *duşmănie* (ar. *duşmănil'e*): alb. *armiqësim*; srb. *neprijateljstvo*, *mržnja* etc.; bg. *вражда́*, *омраза* etc., (înv.) *душманлък* dovedesc slabul impact al tc. *düşmanlık* asupra limbilor balcanice învecinate.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

Atestat ca antroponim în 1469 (Constantinescu, DO), cunoscut şi în Transilvania, greu raportabil la formele cumane sau pecenge cu iniţiala surdă (*tüšman*), cuvântul românesc *duşman* pare să fie mult mai vechi decât contactul cu turcii otomani. Totuşi, împotriva etimologiei multiple v. greacă şi/sau sarmatică/ (iranică) etc. pledează finala *-an*, căreia ar trebui să-i corespundă secvenţa *-ann-* din latina dunăreană, cf. lat. *annus* „an", lat. < v. germ. *Mannus* „strămoşul germanilor" (Tacitus), got. *manna* „om" etc. (P.B.)

Cuvinte a căror etimologie din DEXI este preferabilă
(prin sondaj)

Acatíst, accíză, acetát, achingíu, áchiu, acólea, acórd, acordá, acrescământ, alált, apucá (cf. Avram, NCE, 29–31), arătúră, asmuţí, bărbiér, băuná, borceág, brâncă, brecíe, brut, bufléi, buh, buhái, buiéstru, búlgăr, buşteán, butnár, búză, cămără, ceai, ceaún, chei, chimión, cicoáre[2], cintéză, cioácă[2], ciocán, ciocói[1], ciocolată, ciolpán, cobúr, cócă[1], cocór, coclí, cofleşí, colăréz, colţ, concédiu, condác[2], condúr, convertiplán, copác, cópcă[2], coropíşniţă, cotolán, covârşí, crátiţă, crâncen, criniéră, cúrsă, cúrte, custúră, cuţít, dátină, délniţă, démon, derbedéu, deşánţ, deşănţá, developánt, dezvoltá, diadóh, dibáci, dihái, dilíu, disperá, docént, dodeí, dódie, dolofán, domolí, dorobánţ (v. şi DLR), drániţă, drâng, dreptáte, drîşcă, dublon[1], dumirí, fanaragíu, fărâmă, felah, fércheş, feştelí, filoxéră, fiord, fîţe, flămând, fofârlíca, foí, fuiór, fulg, funigél, gaci (cf. Avram, NCE, 98–99), gătí, găván (cf. Avram, NCE, 101–103), gheără, gândac, gogí, gologán, goví, grui[1], grui[2], gúşă, gutui, îndeléte, întremá, leşiná, léte, leúrdă, oácăr, pălăríe, păstrá, pânză, prunc, ráţă, rărúnchi, riníchi, seárbăd[1], seárbăd[2], scútec, strănút[2], stur, ştiuléte, tânjálă, tráistă, tun etc**.**

Cuvinte cu etimologii turceşti, identice cu echivalentele lor cumane[3]

BÁŞCA – Din tc. **başka**, cf. cum. b a š q a. **BĂCÁN**[1] – Din tc. **bakam**, cf. cum. b a q a m. **BĂRDÁC** – Din tc. **bardak**, cf. cum. b a r d a q. **BOI** – Din tc. **boy**, cf. cum. b o y. **BOIÁ** – Din tc. **boya**, cf. cum. b o y a. **BUT** – Din tc. **but**, cf. cum. b u t. **CALÚP** – Din tc. **kalıp**, cf. cum. q a l y p. **CASÁP** – Din tc. **kasap**, cf. cum. q a s a p. **CATÂR** – Din tc. **katır**, cf. cum. q a t y r. **CAZÁN** – Din tc. **kazan**, cf. cum. q a z a n. **CEANÁC** – Din tc. **çanak**, cf. cum. č a n a q. **CHIBRÍT** – Din tc. (cf. cum.) **kibrit**. **CHILÍM** – Din tc. (cf. cum.) **kilim**. **CHIÓR** – Din tc. (cf. cum.) **kör**. **COLÁN** – Din tc. **kolan**, cf. cum. q o l a n. **COLTÚC** – Din tc. **koltuk**, cf. cum. q o l t u q. **HARABÁ** – Din tc. (cf. cum.) **araba**. **MASCARÁ** – Din tc. **maskara**, cf. cum. m a s q a r a. **MURDÁR** – Din tc. **murdar**, cf. cum. m u r d a r

[3] Altele decât cele deja incluse în prima listă.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

„puturos, împuțit”. **NUR** – Din tc. (cf. cum.) **nur** „lumină”. **SACÂZ** – Din tc. **sakız**, cf. cum. s a q y z. **TABÁN**[2] – Din tc. (cf. cum.) **taban**. **TAMÁN** – Din tc. (cf. cum.) **tamam**. **TAS** – Din tc. (cf. cum.) **tas**. **TĂTÁR** – Din tc. (cf. cum.) **tatar**. **TIPSÍE** – Din tc. (cf. cum.) **tepsi**. **TOS** – Din tc. (cf. cum.) **toz**. **ZARÁF** – Din tc. **sarraf**, cf. cum. s a r a f.

Greşeli de ortografie/ dactilografie în DEX
(prin sondaj)

ABAGÍU – tc. **abacı** [tc. *c* = *dj*], nu *abağy*. **ACHINGÍU** – tc. **akinci**, nu *akincı*. **ACÓRD** – it. **accordo**, nu *acoordo.* **APOSTÓLIC** – fr. **apostolique**, fără cratimă *o-l*. **AZVÂRLÍ** – **a**[runca] şi **zvârli**, nu *azvârli*. **BABYSCHILÍFT** – engl. **babyskilift**, nu *babyschilift* [engl. *ski lift* (Webster)!]. **BAGEÁ** – tc. **baca** [tc. *c* = *dj*], nu *bağa* [= r. *bagá*] (şi în DEXI). **BÁSCĂ**[3] (în DEXI) – Cf. alb. **bashkë**, cu *sh* şi *ë* (Brâncuş, VA, 41). **BASEBALL** – engl. **baseball**, nu *basse-ball.* **BINIŞLÍU** – tc. **binişli**, nu *binişlı*. **BRÂU** – Cf. alb. **brez**, nu *bres*. **BRIZBÍZ** – fr. **brise-bise**, nu *brise-brise*. **BULZ** – Cf. alb. **bulëz**, cu *ë*, nu cu *e*. **CANÁBIS** – fr., engl. **cannabis**, nu *cannabi*. **CAPUGÍU** – tc. **kapucı**, (lit.) **kapıcı**, nu *kapucu* / *kapıci*. **CASETOTÉCĂ** – **cassettothèque**, cu **è**, nu cu *e*. **CĂCIÚLĂ** – Cf. alb. **këwhile**, cu *ë*, nu cu *'e*. **CĂTÚN** – Cf. alb. **katund**, nu *katun*. **CEACŞÍR** – tc. **çakşir**, nu *çakşir*. **CEAÚN** – ucr. **čavun**, nu *cavun*. **CEÁFĂ** – Cf. alb. **qafë**, nu *čafë.* **CER**[1] – lat. **cerrus**, nu *carrus*. **CHÉLBE** (şi în DEXI) – Cf. alb. **qelb**, nu *k'el'p*. **CHILÓM** – tc. **külünk**, fără *(gü)*. **CHIRIGÍU** (în DEXI) – tc. **kiracı**, nu *kiraci*. **CHIULANGÍU** – Cf. tc. **külâhçı**, nu *külâhçi*. **CICHIRGÍU** – tc **şekerci**, nu *şekerci*. **CIOCNÍ** – ucr. **čoknuti**, nu *koknuti*. **CIURÉC** – tc. **çörek**, nu *cörek.* **CONTRAREVOLUȚIONÁR** – ...rus. **kontrrevoluționer**, nu *kontrerevo...* **COŞCOGEÁ** (în DEXI) – tc. **koşkoca**, nu *koşkoca*. **COVÁLI** – ucr. **koval'**, *l* cu semn moale**.** **CRUȚÁ** – Cf. alb. **kursej**, nu *kurtseń*. **CURMÁ** – Cf. alb. **kurmej**, nu *kurmue*. **DAMBLÁ** (şi în DEXI) – tc. **damla**, nu *dambla*. **DESĂRCINÁ** (în DEXI) – după fr. ***décharger***, nu *déchanger*. **DESLUŞÍ** (în DEXI) – bg. **dosluşam**, nu *dosluşa*. **DIMINEÁȚĂ** (în DEXI) – Lat. **de + *manetia**, cu asterisc. **DOMIRÍ** – v. **dumiri**, nu *dumeri*. **DRIC** (şi în DEXI) – magh. **derék**, nu *dërék*. **DROÁIE** – Cf. alb. **droe, drojë**, nu *droję*. **DRÓPICĂ** – ngr. **idrópkas**, nu *idrópikus*. **DRÚJBĂ** – Din rus. ..., nu ms. **FANARAGÍU** – cf. tc. *fenarci*, nu *fenarği*. **FELEGEÁN** – tc. *filcan*, nu *filcān*. – **FELÉNDREŞ** – germ. *fländrisch*, nu *flandrisch*, (şi în DEXI) pol. *felendysz*, nu *felendysh*. – **FLÚTURE** – cf. alb. *flutur(ë)*. **FRÍCĂ** (în DEXI) – gr. *φρίκη* [ngr. !?], cf. alb. *frikë*. **GÁURĂ** – lat. ***cavula**, nu **avula*. **GEAMÍE** – tc. *cami*, nu *cāmi*. **GEAR** – tc. *car*, nu *cār*. **GHIVÉCI** – tc. *güveç*, nu *güveç*. GRUMÁZ – Cf. alb. **gurmaz**, **grumaz**, fără *gërmaz*, care nu e cunoscut (v. *gërmaç*) şi este oricum inutil. **GUDURÁ** – Etimologia veche din DEX: Cf alb.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

gudu<u>l</u>is, nu *gudu<u>ţ</u>is*. **HRÍŞCĂ** – ucr. **hre<u>č</u>ka**, nu *hre<u>c</u>ka.* **LAI** – Cf. alb. **<u>ll</u>ajë**, nu *<u>l</u>aja*. **MAL** – Cf. alb. **ma<u>l</u>**, nu *ma<u>ll</u>*. **MĂRÁR** – Cf. alb. **maraj**, **mërajë**, nu *mëraj*. **PĂSTÁIE** – Cf. alb. **pishtajë**, **bishtajë**, nu *pistaë*. **SACÂZ** – Din tc. **sak<u>ı</u>z**, cu *ı*, nu cu *â.* **SALCÂM** – Din tc. **salk<u>ı</u>m**, cu *ı*, nu cu *â*. **SCHILÍFT** [v. supra: **baby~**]. SCRUM – Cf. alb. **shkrum<u>b</u>**, nu *shkrum<u>p</u>*; bg. *skrum* este inutil! **ŞPÁGĂ** – Etimologia veche din DEX: cf. rus. **<u>š</u>paga**, nu *<u>s</u>pag*. **ŢEÁPĂ** – Etimologia veche din DEX: Cf. sl. <u>c ě</u> p a t i, şi **nu** <u>č e</u> p a t i ! **ŢEÁPĂN** – Din sl. **<u>cě</u>pěnŭ**, nu *<u>čepěnŭ</u>* etc.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE NEUZUALE

Alessio, STC = Giovanni Alessio, *Saggio di toponomastica calabrese*, Firenze, 1939.

Battaglia, GDLI = Salvatore Battaglia, *Grande dizionario della lingua italiana,* vol I–XXI, Torino, UTET, [1961]–2002.

Brâncuş, *Concordanţe* = Grigore Brâncuş, *Concordanţe lingvistice româno-albaneze*, Bibliotheca Thracologica XXX, Bucureşti, M.E.N., Institutul Român de Tracologie, 1999.

Çabej, InILA = Eqrem Çabej, *Introducere în istoria limbii albaneze.* Traducere din albaneză: Adriana Ionescu. *Prefaţă, note, bibliografie:* C. Poghirc. Editura Universităţii din Bucureşti, 1997.

Çabej, SE, I = Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes*, I. *Hyrje*. Tiranë, Akademia e Shkencave, Instituti i Gjuhësisë, 1982 (t. II: *A–B*, 1976; t. III: *C–D,* 1987).

Cortelazzo–Marcato, DIDE = Manlio Cortelazzo, Carla Marcato, *I dialetti italiani. Dizionario etimologico,* Torino, UTET, 1998.

DEHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Larousse [1994].

DEXI = Eugenia Dima (coordonator ştiinţific), *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române*, [Chişinău], Ed. Arc & Gunivas, 2007.

Diculescu, OLR = Const. C. Diculescu, *Originile limbii române. Studii critice, rezultate nouă*, extras din „Analele Academiei Române", T. XXIX, *Memoriile Secţiei Literare*, 1907.

DIVR = D.M. Pippidi (cond.), *Dicţionar de istorie veche a României (Paleolitic – sec. X)*, Bucureşti, EŞE, 1976.

Grønbech, KW = K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch*. *Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Køpenhagen, Einar Munsgaard, 1942.

Iordan, 1920 = Iorgu Iordan, *Diftongarea lui **e** şi **o** accentuaţi în poziţiile **ă**, **e**.*, Iaşi, „Viaţa romînească" S.A., 1920.

Kokona, *Fj.Sh.-Fr.* = Vedat Kokona, *Fjalor shqip – frengjisht*, Tiranë, 1977.

Orel, AED = Vl. Orel, *Albanian Etymological Dictionary*, Bril, Leiden – Boston – Köln, 1998.

Puşcariu, 1943 = Sextil Puşcariu, *Das rumänische Präfix **des-*** (extras din „Zeitschrift für romanische Philologie", 63, 1943, 1–23).

Sala, ACR = Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte româneşti*, Bucureşti, UE, 2005; vol II, 2006.

Topciu–Melonashi = Renata Topciu, Ana Melonashi, Luan Topciu, *Dicţionar albanez-român/Fjalor shqip-rumanisht*, [Iaşi], Polirom, 2003.

Turato–Durante, VEV = G.F. Turato, D. Durante, *Vocabolario etimologico veneto italiano*, Padova, La Galiverna, 1978.

Vinereanu, DEIE = Mihai Vinereanu, *Dicţionar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, Bucureşti, Alcor Edimpex, 2008.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)

SUGGESTIONS AND ARGUMENTS FOR REVISING SOME ETYMOLOGIES FROM *DEX / DLR / DEXI*

Abstract

The author presents in this article around 120 original etymologies, proposed in order to be included in the new issue of the Romanian Explanatory Dictionary (DEX), or in a new issue of the Academic Dictionary of the Romanian Language (DLR). It is mainly the abstract of the author's already published studies on Romanian etymologies, at the same time being added a large number of new etymologic solutions, shortly explained.

Cuvinte-cheie: etimologii; cuvinte latine (moştenite), cuvinte dacice/ autohtone, formaţii expresive; împrumuturi slave, maghiare, cumane; contaminare, etimologie populară; DLR, DEX.

Key words: etymologies; Latin (inherited) words, Dacian/ autochthonous words, expressive/ mimetic words; Slavic, Hungarian, Comanian loans; contamination, folk-etymology; DLR, DEX.

Şoseaua Iancului nr. 10, apart. 40.

BDD-A562 © 2010 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:00:28 UTC)